

دایره المعارف

شهر من خوی

خسرو شنائی

با همکاری صادق ظاهری

www.ketab.ir

سرشناسه: شنائی، خسرو: ۱۳۳۵.
 عنوان و پدیدآور: دایرة المعارف شهر من خوی / مؤلف خسرو
 شنائی.
 مشخصات نشر: تهران: دفتر علم، ۱۳۹۰.
 مشخصات ظاهری: ۷۱۲ ص.
 شابک: ۲۰۰۰۰۰ ریال؛ 6 - 1 - 92086 - 600 - 978 ISBN
 وضعیت فهرست‌نویسی: براساس فیبا
 عنوان دیگر: شهر من خوی.
 موضوع: خوی
 شناسه افزوده: ظاهر، صادق؛ ۱۳۵۳.

دایرة المعارف شهر من خوی

مؤلف: خسرو شنائی با همکاری صادق ظاهر

ناشر: نشر دفتر علم

چاپ و صحافی: تهران - پروانه

نوبت چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۰

شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه

شابک: 6 - 1 - 92086 - 600 - 978

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

مراکز پخش:

کتاب روز: قم، خیابان حجّتیّه، پلاک ۲۱ تلفن: ۷۷۴۹۹۹۰
 شرکت آدنیس خوی، خوی، خیابان طالقانی، کوچه مقبره .
 تلفن: ۰۹۱۴۷۲۰۷۸۸۲ صندوق پستی: ۵۸۸-۵۸۱۳۶

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر مخصوص مؤلف (خسرو شنائی) می‌باشد.
 تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزاً به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوتی، تصویری و انتشار
 الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب مؤلف ممنوع است.
 پیگیری و نظارت چاپ: تهران - گروه باران تلفن: ۰۹۳۷۶۸۸۴۵۱

دایره المعارف شهر من خوی را تقدیم می کنم به :

روح بزرگ بزرگواران دکتر محمد امین ریاحی و مهدی آقاسی که عمر خود را در نوشتن تاریخ خوی صرف کردند. مهدی آقاسی بعد از خواندن اولین نوشته من در مورد سفر آپولو ۱۲ به ماه که خلاصه مطالعاتم از روزنامه ها وقتی کلاس ششم ابتدایی را می خواندم بود، در صفحه آخر آن، مطلب زیر را مرقوم فرمودند. دکتر محمد امین ریاحی بعد از مطالعه چند نشریه «ویژه نامه خوی، فردای ما» با اینکه در بیمارستان بستری بودند اثر گرانسنگ خود «تاریخ خوی» را مرحمت فرمودند.

خسرو شنائی

۱۹ و ۱۱ و ۴۹

من بزرگوار خود را مستحق تشکر و ملاحظه می و محبت کتب و

و ذوق دقیق و نکته بینی نه دافتر و سرز عزیز را نموده می کنم

و سپیدارم که این فعالیت علمی و روح خوی و نوازش

بینیگی باشد

مهدی آقاسی

به فرزند فاضل گرامه کنان خسرو شنائی

ایمان گرامه . به روزگار عزیز و رفیق استادی

ایمان گرامه

توون - ۲۵ فروردین ۱۳۸۱

فهرست مندرجات

۱۱	مقدمه ۱: دکتر غلامعلی اخروی
۱۳	مقدمه ۲: صادق ظاهر
۱۹	مقدمه ۳: مؤلف
۲۱	بخش اول: آثار تاریخی و باستانی خوی
۲۲	فصل ۱- آثار باستانی خوی
۲۷	فصل ۲- حصار و خندق پیرامون خوی
۲۸	فصل ۳- حمام های خوی
۳۲	فصل ۴- خانواده های کهن خوی
۴۴	فصل ۵- سکه های ضرب خوی
۴۹	فصل ۶- قلعه های خوی
۵۶	فصل ۷- کاروانسراهای خوی
۵۸	فصل ۸- کوچه های خوی
۶۵	فصل ۹- مزارات خوی (زیارت گاهها و امامزاده ها)
۶۸	فصل ۱۰- مساجد خوی
۷۱	بخش دوم: از هر دری سخنی
۷۲	فصل ۱- از هر دری سخنی
۸۸	فصل ۲- پرواز با بال
۹۰	فصل ۳- خونریزان در خوی
۹۳	فصل ۴- فشنگ از دیوان است

۹۵

بخش سوم: اقتصاد خوی

۹۶

فصل ۱- اهم پتانسیل های بخش کشاورزی شهرستان خوی

۱۰۶

فصل ۲- تاجران خوی

۱۰۸

فصل ۳- جاده ابریشم

۱۱۱

فصل ۴- جغرافیای اقتصادی خوی

۱۲۴

فصل ۵- طرح های ناتمام در خوی

۱۲۷

فصل ۶- معدن شناسی اوفیولیت های منطقه خوی

۱۳۲

فصل ۷- نفت خوی

۱۳۳

فصل ۸- هنر- صنعت فروش خوی

۱۳۹

بخش چهارم: بهداشت و درمان در خوی

۱۴۰

فصل ۱- بیمارستان های خوی

۱۴۴

فصل ۲- پزشکان خوی

۱۴۷

بخش پنجم: تاریخ خوی

۱۴۸

فصل ۱- تاریخ خوی بعد از کودتای ۲۸ مرداد تا پیروزی انقلاب اسلامی

۱۵۷

فصل ۲- تاریخ مذهبی خوی

۱۶۴

فصل ۳- حاکمان خوی بعد از احمدخان دنبلی

۱۷۰

فصل ۴- خوی در مسیر تاریخ

۲۲۵

فصل ۵- سرگذشت تشکیل حزب در خوی

۲۳۳

فصل ۶- قدمت کلمه خوی

۲۳۷

فصل ۷- مشروطیت در خوی

۲۴۱

بخش ششم: جاذبه های گردشگری خوی

۲۴۲

فصل ۱- غذاهای سنتی ادوار گذشته مردم خوی

۲۴۶

فصل ۲- فیرورق در یک نگاه

۲۴۹

فصل ۳- مناطق گردشگری خوی

بخش هفتم: جغرافیای خوی

- ۲۵۳ فصل ۱- آب و هوای شهرستان خوی
- ۲۵۴ فصل ۲- اسامی روستاهای شهرستان خوی
- ۲۶۱ فصل ۳- خوی از نظر شهر سازی
- ۲۶۵ فصل ۴- کوههای خوی
- ۲۷۱ فصل ۵- منابع آب دشت خوی
- ۲۷۴ فصل ۶- منابع طبیعی خوی
- ۲۸۴ فصل ۷- ناهمواری های شهرستان خوی
- ۲۹۴

بخش هشتم: فرهنگ خوی

- ۲۹۹ فصل ۱- آموزش عالی در خوی
- ۳۰۰ فصل ۲- تاریخچه آموزش عالی در خوی
- ۳۲۷ فصل ۳- تاریخچه آموزش و پرورش خوی و روسای آن
- ۳۱۲ فصل ۴- تاریخچه کتابخانه در خوی
- ۳۳۲ فصل ۵- حوزه علمیه خوی
- ۳۳۶ فصل ۶- هیأت های مذهبی
- ۳۴۳

بخش نهم: مراکز فرهنگی و هنری خوی

- ۳۴۷ فصل ۱- تاریخچه تأثر خوی قبل از سال ۱۳۵۰
- ۳۴۸ فصل ۲- تاریخچه تأثر خوی بعد از سال ۱۳۵۰
- ۳۵۲ فصل ۳- انجمن های فرهنگی خوی
- ۳۶۳

بخش دهم: فرهنگ خیریه در خوی

- ۳۶۵ فصل ۱- خیرین خوی
- ۳۶۶ فصل ۲- مؤسسات خیریه در خوی
- ۳۶۹ فصل ۳- وقف در خوی
- ۳۷۳

۳۷۹

بخش یازدهم: مردم شناسی خوی

۳۸۰

فصل ۱- آرامستانهای خوی

۳۸۴

فصل ۲- آشیق های خوی

۳۸۸

فصل ۳- پوشاک مردم خوی

۴۱۵

فصل ۴- خوی از نظر سیاحان اروپایی

۴۲۲

فصل ۵- کنکاشی در اساطیر آذربایجان

۴۳۳

فصل ۶- مراسم عید نوروز در خوی

۴۳۷

بخش دوازدهم: مشاهیر خوی

۴۳۸

فصل ۱- اساتید هنرهای تجسمی و خوشنویسی خوی در دوران معاصر

۴۴۴

فصل ۲- خوشنویسان خوی در عصر صفویه و قاجار

۴۴۶

فصل ۳- روحانیون خوی

۴۶۹

فصل ۴- شاعران شهر من

۴۷۸

فصل ۵- شمس الدین تبریزی

۴۹۵

فصل ۶- قهرمانان ورزشی

۴۹۶

فصل ۷- کاوشی در احوال پوریای ولی و آرامگاه وی

۵۰۲

فصل ۸- لیست اسامی شهدای انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی

۵۳۴

فصل ۹- مخترعان خوی

۵۳۸

فصل ۱۰- نامداران خوی

۵۶۸

فصل ۱۱- نامداران جالب

۵۷۱

فصل ۱۲- هنرمندان مشهور سینمایی از خوی

۵۷۳

بخش سیزدهم: نهاد های مدنی

۵۷۴

فصل ۱- ائمه جمعه خوی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

۵۷۸

فصل ۲- ائمه جمعه خوی تا پیروزی انقلاب اسلامی

۵۸۳

فصل ۳- تاریخچه پست و تبر درخوی

۵۸۴	صل ۴- بانکداری درخوی
۵۸۸	۵۸۴ فصل ۵- تاریخچه شوراها درخوی
۹۵۶	فصل ۶- تاریخچه فرودگاه خوی
۵۹۸	فصل ۷- تاریخچه مخابرات در خوی
۶۰۱	فصل ۸- جمعیت های مردمی جهت توسعه خوی
۶۰۴	فصل ۹- فرمانداران خوی
۶۰۶	فصل ۱۰- مطبوعات در خوی
۶۱۱	فصل ۱۱- نمایندگان خوی در مجلس شورا
۶۱۴	نام کتابهایی که در مورد خوی و خویی ها و از طرف خویی ها نوشته شده اند.
	پیوست ها:
۶۱۷	۱- عکس ها
۶۵۷	۲- نمایه
۷۰۱	۳- فهرست منابع و مآخذ

مقدمه: دکتر غلامعلی اخروی

در مطبوعات هر کشور موضوعات مختلفی چاپ می‌شود، که برای آگاهی همگان مفیدند. در بین این نشریات، کتاب امتیازی دارد که بیشتر از مجله و روزنامه در کتابخانه‌ها، چه شخصی و چه عمومی نگاهداری و از نسلی به نسل دیگر منتقل و مورد استفاده محققین واقع شده و در جهت تنویر افکار عمومی نقش بسزایی دارند.

کتاب‌هایی که هر مورد یک شهر، یک ناحیه و حتی یک کشور نوشته می‌شود، ضمن در اختیار گذاشتن معلوماتی برای خواننده، خدمتی هم به آن شهر و ناحیه و کشور انجام می‌دهد و با توجه به اینکه ساکنین هر محلی علاقه به آگاهی از حال و گذشته محل زندگی خود دارند و این علاقه می‌توان گفت که در اکثر فریب به اتفاق فطری است و به عقیده من اگر کسی شهر و حتی محله‌ای که سال‌ها در آن زندگی و اوقات کودکی و جوانی و چه بسا دوران پیری و کهنوت را هم گذرانیده است دوست نداشته باشد چطور می‌تواند کشورش را دوست بدارد؟ پس همانطور که بارها ضمن صحبت‌ها در مجالس گفته‌ام و می‌گویم «کسی که شهر خود را دوست نداشته باشد نمی‌تواند ادعا کند که میهن خود را دوست می‌دارد». چون شهر او پاره‌ای از وطن اوست.

کتابی که نتیجه زحمات و تحقیقات و مطالعات آقای خسرو شنائی تألیف و می‌رود که در دسترس همشهریان قرار بگیرد و من تمام مطالب آن را کلمه به کلمه دقیقاً خوانده‌ام و طبیعتاً برای نوشتن مقدمه باید از متن کتاب اطلاع داشت (برخلاف بعضی‌ها چه در گذشته و چه امروز کتاب ناخوانده را به علت کثرت کار و یا بی‌اهمیت انگاشتن، اقدام به نوشتن مقدمه می‌کردند و می‌کنند)، کتابی است که با ابتکار مؤلف از معلومات عده‌ای از همشهریان که در موضوع بخصوصی صاحب‌نظر بوده و در آن زمینه زحماتی کشیده‌اند استفاده شده و چه بهتر که به نام خود آن عزیزان چاپ می‌شود روشی پسندیده و جای تشکر دارد.

من به علت سال‌ها دوری از شهر مسقط‌الراس، متأسفانه با اکثر این یاوران آقای شنائی، از نزدیک آشنائی نداشته‌ام ولی با مطالعه آثار تحقیقی، ادبی و علمی بعضی از این همشهریان، تا اندازه‌ای به سطح معلومات و قدرت تحقیقات آنها پی برده‌ام و ارج می‌نهم.

شهر خوی، امروز که سابقه تاریخی پرافتخار آن نه تنها از دیدگاه ایرانی هموطن، بلکه از دید خارجی‌ها که ازدویست سال پیش از این شهر دیدن کرده و در همین کتاب در فصلی تحت عنوان «خوی از نظر سیاحان اروپایی» منعکس شده است، در نتیجه خیانت اولیای امور در زمان‌های گذشته، در گوشه‌ای از این مملکت منزوی شده است و علت اصلی آن عبور جاده ترانزیت از سی کیلومتری شهر و راه‌آهن از ۲۰ کیلومتری آن می‌باشد. در تمام کشورها، روی این اصل که جاده و راه‌آهن در درجه اول برای شهرها ساخته می‌شوند نه شهرها به خاطر جاده و ریل راه‌آهن! اگر نقشه کشورها را از نظر جاده و راه‌آهن تماشا کنیم می‌بینیم که هر دو به صورت زیگزاگ به شهرهای مختلف مسیر و نزدیکی‌های مسیر وصل‌اند. با عبور راه‌آهن از بین دو شهر خوی و سلماس، ضمن اینکه اهالی این دو شهر از خدمات و محسنات آن محروم شدند خود مؤسسه راه‌آهن ضررهای فراوانی از نظر بار تجاری و به خصوص مسافر روزانه متحمل شده و می‌شود و نفرین اهالی ناحیه، بدرقه راه یک چنین اشخاصی که اسم هموطن را ناروا یدک می‌کشند، هست.

امروزه هم مدتهاست که به علت تعلل از آسفالت و برقراری ارتباط با همسایه شمال‌غربی، چند کیلومتر راه سبب شده که به علت عدم احساس مسئولیت و ارزش قائل نشدن به حقوق حقه همشهریان من که در صورت اجرا، راه اروپا ۴۳۰ کیلومتر کوتاه‌تر شده و مصرف سوخت در وسایل نقلیه سنگین و سبک و کم کردن از خستگی مسافران و استهلاک این همه ماشین، باز هم به جای دعا، نفرین و بدبینی را به جان می‌خورند. فاعث و یا اولی الابصار.

خوشبختانه در سال‌های اخیر به علت وجود مدفن شمس تبریزی مراد مولانا و پوریای ولی، مسئولین چه بخواهند و چه نخواهند دیر یا زود به آرزوی خود نائل خواهد شد، باش تا صبح دولتش بدمد که این هنوز از نتایج سحر است.

مرکزیت این شهر را در جنگ جهانی اول و دوم بین‌الملل، متفقین به خصوص روس‌ها پی برده و استفاده‌ها کرده بودند تا خودی‌ها چه بیندیشند!

باری به نوبه خود برای مؤلف محترم توفیق و کامیابی بیشتر در نشر فرهنگ و خدمت به شهر خود و در نتیجه به همشهریان و هموعان خود از درگاه ایزد متعال خواستارم.

دکتر غلامعلی اخروی - زمستان ۱۳۸۹

مقدمه: صادق ظاهر

حمد بی‌بدایت و سپاس بی‌نهایت سزاوار و شایسته ذاتی است که جهان تاریک را به انوار دانش، روشن و صفحات قلوب را به ضیای معرفت، مزین نمود و درود فراوان بر سرور کائنات و خاتم الانبیا پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد(ص) و بر خاندان مطهر و عترت پاکش حضرت فاطمه زهرا(س) و ائمه دوازده گانه(ع).

یکی از مهمترین راههای بالابردن سطح عمومی ایجاد ارتباط هرچه بیشتر بین مردم، آشنا ساختن آنها با جلوه‌ها و ظرفیت‌های فرهنگی - اجتماعی موجود در منطقه و شهری است که در آن سکنی دارند.

آنچه که در گذشته روی داده، وضعیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... گذشته تا حال و آنچه که در حال حاضر وجود دارد، همه و همه می‌توانند سرفصل‌های مشترکی برای یک زندگی بهتر اجتماعی و انگیزه‌های نیرومندی برای پر ساختن یک اجتماع شهری و روستایی باشند.

آشنایی با گذشته‌ای که حال را می‌سازد، همراه با شناخت مقتضیات زمان گذشته و حال، زمینه‌ساز آینده بهتری برای یک جامعه است. بنابراین بالابردن سطح سواد و میزان آگاهی شهروندان هر جامعه، تنها علت ضروری آشنایی مردم با فرهنگ و اجتماع خویش نیست، بلکه این موضوع عامل اساسی در برنامه‌ریزی‌های توسعه فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ... محسوب می‌شود. پایه و اساس یک توسعه فرهنگی پایدار، شناخت مردم از وضعیت جامعه خود و آشنایی آنها با گذشته و حال جامعه‌ای است که در آن زندگی می‌کنند.

گفتن و نوشتن در مورد دیاری که همیشه به دلیل فرهنگ والا و زندگی خوب مردمانش مورد توجه بوده و به عنوان یکی از خوش آب و هواترین و سرسبزترین نواحی ایران به شمار می‌رود، سخت است. شهری که میزبان مراد عارف نامی مولانا جلال‌الدین مولوی، حضرت شمس تبریزی که برافروزنده شعله وجود مولوی بوده است و اکنون به خاطر وجود تربت پاک

حضرتش در خوی، این شهر خوب و باصفا، مورد توجه عام و خاص قرار گرفته است. پس شناخت همه جانبه این شهر برای ساکنین منطقه، خصوصاً علاقه‌مندان بسیار مهم می‌تواند باشد.

در مورد شهر دارالمؤمنین خوی که خود گنجینه‌ای از ادبیات و علوم است، مطالب مختلفی نقل قول شده و دهها اثر و صدها مقاله انتشار یافته است، که هر کدام در جای خود مهم بوده و می‌تواند اثرگذار باشد، ولی با توجه به اهمیت مقوله شناخت مردم از اوضاع کلی جامعه خود، یعنی شهر خوب من خوی، در این مقال می‌خواهم به اثر خوب و بی‌نظیر دوست دولتیار و پژوهشگر شهرمان جناب خسرو شنائی اشاره‌ای داشته باشم.

آقای خسرو شنائی فرزند حسین در آبان ماه ۱۳۳۵ در شهر باصفای ما، در یک خانواده فرهنگی، پا به کره خاکی گذاشت.

از آثار ماندگار و اثرگذار آقای شنائی که به حق ریشه در فرهنگ والای ایران زمین دارد، می‌توان به انتشار هفته‌نامه فردای ما (ویژه‌نامه خوی) از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۶ با مدیریت اجرایی و سردبیری خود ایشان اشاره کرد. وی علاوه بر انتشار ویژه‌نامه مذکور، مسئولیت سردبیری پنج شماره اول ماهنامه اندیشه فرهنگی و همچنین مسئولیت سردبیری اولین شماره نشریه انجمن نویسندگان خوی، به نام افق را عهده دار بوده است.

خسرو شنائی توانست اولین کتاب خود را به نام رخا در سال ۱۳۸۲ توسط انتشارات عقیل در تهران چاپ و در اختیار علاقه‌مندان قرار دهد. از آثار چاپ شده ایشان (نسخه خطی) می‌توان به آتش بر فراز شهر، کوچه باغ‌های خیال، نامه‌های عاشقانه، یاقوت‌نامه، و چندین اثر و صدها مقاله اشاره کرد که در کتابخانه شخصی ایشان موجود بوده و تعدادی از آنها در آستانه چاپ و نشر قرار دارند.

هدف از تألیف و کتاب و محورهای موضوعی آن

هدف اصلی مؤلف در کتاب باارزشی که اکنون در دست شماست، آشناساختن مردم با ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، تاریخی، علمی و سایر ابعاد مرتبط با موضوع که در این تحقیق مطرح و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است، بوده که نهایتاً مقرر گردید در قالب کتابی جامع و کامل چاپ و در اختیار کلیه علاقه‌مندان به شهر خوب و باصفای خوی قرار گیرد.

محورهای موضوعی و پژوهشی کتاب دایره‌المعارف «شهر من خوی» با توجه به تحقیقات و بررسی‌های به عمل آمده که بر اساس گذشته علمی و فرهنگی پر افتخار شهرمان صورت گرفته است، به شرح ذیل می‌باشد:

۱- آثار تاریخی و باستانی خوی: از جمله مباحث مطروحه در این قسمت آثار باستانی، حصار و خندق دور شهر، حمام‌ها، خانواده‌های کهن، سکه‌های ضرب خوی، قلعه‌ها و کاروانسراها، کوچه‌ها، زیارتگاهها و مساجد خوی می‌باشد.

۲- از هر دری سخنی: از جمله مباحث مطروحه در این فصل برخی اقدامات ماندگار از جمله بهداشتی و درمانی، فرهنگی، آموزشی، علمی، صنعتی، اداری، شهری و... که در هر کوی و برزن و بعضاً بنابه دستور برخی حکمرانان و مسئولان وقت به منصفه اجرا و عمل رسیده است و همچنین مباحثی مثل پرواز با بال، فشنگ از دیوان است در قالب روایت و خاطره ارائه شده است، اشخاصی که در این منطقه باعث خونریزی شده است با عنوان «خون ریزان در خوی» معرفی شده‌اند.

۳- اقتصاد خوی: از جمله مباحث ارائه شده در فصل اقتصاد خوی، اهم پتانسیل‌های بخش کشاورزی، تجارت خوی، جغرافیای اقتصادی، طرح‌ها و پروژه‌های ناتمام، معادن، هنر- صنعت فرش و... می‌باشد که سعی شده است هر کدام با دقت تمام مورد بررسی قرار گیرد. در این بخش احتمال وجود نفت در خوی اعلام شده است.

۴- بهداشت و درمان در خوی: از جمله مطالب ارائه شده در این فصل بیمارستان‌ها و اطباء خوی می‌باشد که در مسیر تحقیق و پژوهش برخی مباحث دیگر نیز به‌اشارت رفته است.

۵- تاریخ خوی: از جمله مباحث ارائه شده در این قسمت موضوعاتی از قبیل تاریخ خوی بعد از کودتای ۲۸ مرداد تا پیروزی انقلاب، خوی در مسیر تاریخ (تاریخ خوی تا کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲)، سرگذشت تشکیل حزب در این شهر، تاریخ مذهبی خوی، قدمت کلمه خوی، مشروطیت در خوی و ... می‌باشد.

۶- جاذبه‌های گردشگری خوی: غذاهای سنتی در ادوار گذشته مردم، فیورورق در یک نگاه و مناطق گردشگری در خوی و ... از جمله مباحثی هستند که به طور خلاصه به آنها اشاره شده است.

- ۷- جغرافیای خوی: از جمله مباحث ارائه شده در فصل جغرافیای خوی، می‌توان به موضوعاتی از جمله: آب و هوای خوی، اسامی روستاهای اطراف خوی، خوی از نظر شهرسازی، کوه‌های خوی، منابع آب دشت خوی، منابع طبیعی خوی، ناهمواری‌های خوی، و... اشاره کرد.
- ۸- فرهنگ خوی: از جمله مباحث مطروحه در این بخش آموزش عالی و تاریخچه آن، تاریخچه آموزش و پرورش و رؤسای آن، تاریخچه کتابخانه، حوزه های علمیه و هیأت‌های مذهبی خوی می‌باشد.
- ۹- مراکز علمی و فرهنگی خوی: خوی از جمله مناطق علمی و فرهنگی کشور است. تاریخچه تئاتر خوی در دویخش قبل از ۱۳۵۰ و بعد از آن مورد بررسی قرار گرفته، و انجمن های فرهنگی موجود در این شهر معرفی شده اند.
- ۱۰- فرهنگ خیریه در خوی: اهالی خوی به نجابت و وقار در منطقه اشتها دارند. در این بخش خیرین خوی و مؤسسات خیریه و واقفین معرفی شده اند. بنا به اظهارات آقای شنائی با هیچ کدام از افراد خیر معرفی شده که در قید حیات هستند، پرسش و پاسخی انجام نگرفته و از منابع مختلف این افراد مورد شناسایی قرار گرفته و معرفی شده اند، هدف از این امر ارج نهادن به عمل نیک خیرین بوده است.
- ۱۱- مردم شناسی: از جمله مطالب ارائه شده در این بخش می‌توان به موضوعاتی از قبیل آرامستان های خوی، آشیق های خوی، پوشاک مردم، خوی از نظر سیاحان اروپایی، و کنکاشی در اساطیر آذربایجان اشاره کرد که به صورت خلاصه مورد بررسی قرار گرفته اند.
- ۱۲- مشاهیر خوی: از جمله موارد مورد بررسی در این بخش، اساتید هنرهای تجسمی و خوشنویسی خود در دوره معاصر، خوشنویسی در عصر صفویه و قاجاریه، روحانیون، شاعران خوی، شمس الدین تبریزی، قهرمانان ورزشی، کاوشی در احوال پوریای ولی و آرامگاه وی، فهرست اسامی شهدای جنگ تحمیلی، مخترعان، نامداران، هنرمندان مشهور سینمایی برخاسته از خوی، معرفی و مورد بررسی قرار گرفته اند.
- ۱۳- نهادهای مدنی: از موارد ارائه شده در این قسمت می‌توان به ائمه جمعه خوی تا پیروزی انقلاب اسلامی، ائمه جمعه خوی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، بانکداری در خوی،

تاریخچه پست و نمبر درخوی، تاریخچه شوراهای، تاریخچه فرودگاه خوی، تاریخچه مخابرات خوی، جمعیت‌های هوادار توسعه خوی، فرمانداران خوی، مطبوعات در خوی، نمایندگان مردم خوی در مجلس شورا، اشاره کرد.

روش تحقیق و تألیف کتاب

در تحقیق و تألیف کتاب دایره‌المعارف «شهر من خوی» با توجه به موضوع مورد تحقیق، در باب پاره‌ای از موضوعات روش تحقیق میدانی بوده و در موارد دیگر منابع کتابخانه‌ای (مراجعه به کتاب‌ها و اسناد) و بعضاً نیاز به مصاحبه داشته است که در جای خود طبق طرق مذکور عمل شده و پس از بررسی فیش‌های گردآوری شده پیرامون موضوع، کلیه مطالب جمع‌بندی شده، تحلیل و نهایتاً به صورت کتابی که اکنون در دست شما علاقه‌مندان قرار دارد، آماده شده است.

تعمق و تفکر در پایه‌های علمی، فرهنگی، تمدن و مدنیت شهر خوی وظایف خطیر ما را که هر یک بر عهده داریم، روشن ساخته و نیاز است در این راستا دولتمردان نیز به یاری جامعه محققین و نویسندگان بیایند، چرا که این نوع حمایت‌ها، چه حمایت‌های مادی و چه حمایت‌های معنوی، باعث حفظ میراث باارزش فرهنگی، هنری، علمی، صنعتی و ... نیاکان ما خواهد شد.

احیاء میراث پیشینیان از وظایف ذاتی ما می‌باشد که بعضاً مشاهده می‌شود، برخی از دست‌اندرکاران امر، چه عمداً و چه سهواً در این راستا کوتاهی نموده و امکان دارد چنین قصوراتی در آینده، حسارات فرهنگی جبران ناپذیری را به دنبال داشته باشد. در مصداق این ادعا می‌توان به بی‌توجهی مسئولین میراث فرهنگی در جمع‌آوری سکه‌های ضرب خوی که اکثراً مربوط به دوره‌های تاریخی مختلفی از جمله قاجاریه، زندیه، افشاریه و... بوده و اکنون در دست برخی اشخاص حقیقی می‌باشد، اشاره کرد. چنین میراثی متعلق به گذشته ما بوده و ضرورت دارد نه تنها در این خصوص، بلکه در سایر زمینه‌ها نیز دست‌اندرکاران امر اقدامات شایسته و مطلوبی را انجام دهند، که شاید اقدام آقای شنائی نیز در این برهه از تاریخ خوی،

مؤثر واقع شده و انتشار این مجموعه با ارزش باعث گردد در آینده اقدامات بسیار مؤثری در خصوص حفظ و احیاء میراث خوی از طرف مسئولین امر صورت پذیرد.

در خاتمه اینجانب به عنوان همکار مشورتی و فکری مؤلف مجموعه حاضر، مراتب تقدیر و سپاس خود را از پیشگاه والای استادان، محققین، علما، اندیشمندان، هنرمندان و ... که با نوشتارهای پژوهانه خود مؤلف را در این امر مهم مورد عنایت و الطاف بیکران خوی قرار داده اند، و با عذرخواهی از اینکه کلیه مطالب دوباره از طرف آقای شنائی بعد از مطالعه مورد تحقیق و بعضاً تغییری در آنها صورت گرفته، تقدیم داشته و از بارگاه حق تعالی، برای دوست فاضل و اندیشمند، آقای خسرو شنائی به خاطر ارائه چنین اثر مهم و ماندگاری که قطعاً میسر نمی‌شد مگر با تحمل زحمات شبانه‌روزی این یار سختکوش، آرزوی سلامتی و موفقیت مسئلت نموده و انتظار می‌رود در آینده شاهد انتشار مجموعه و یا آثار دیگری از نویسندگان خونی با الگو قرار دادن کتاب دایره‌المعارف «شهر من خوی» باشیم. انشاءالله.

صادق ظاهر خویی

عضو بانک اهل قلم ایران و رئیس انجمن نویسندگان شهرستان خوی

فروردین سال ۱۳۹۰

مقدمه مؤلف

خوی منطقه‌ای از سرزمین کهن ایران با آداب و رسوم، فرهنگ و تاریخ منحصر به خود، اما در رابطه با فرهنگ و تاریخ کشور است، تاریخ و فرهنگ هیچ منطقه‌ای نمی‌تواند از فرهنگ و تاریخ کشور مجزا باشد و بالعکس. این خرده فرهنگ‌هاست که فرهنگ بالنده کشور را می‌سازد و کشور جهت حیات و سرافرازی، خرده فرهنگ‌ها را ارج می‌نهد و این رابطه تنگاتنگ و مستقیم است که ملت در هر گوشه از کشور باشد، عضو هر قومیتی باشد، زیر یک پرچم، تعصب و حمیت ملی خویش را فریاد می‌زند و چشم نامحرم به گوشه‌ای از کشور را، نگاه نامحرم به کل کشور می‌شمارد و از جان و مال خویش می‌گذرد و زنجیر اتحاد را در مقابل اجانب مستحکم می‌دارد.

تاریخ خوی گویای کلام فوق است تا وقتی که مردمی ایستادگی کرده‌اند، خون داده‌اند، دشمن نتوانسته اراضی بیشتری را تسخیر کند و یا منطقه‌ای را به مدت زیادی تحت تسلط خود داشته باشد و هرگونه سستی و ضعف دولت، باعث کسب‌خستگی ملت و جداشدن پاره‌ای از کشور پهناور شده است. شاهد مثال آنکه سستی دولت فتح‌علیشاه باعث از دست رفتن قفقاز و آسیای مرکزی و افغانستان و برعکس تعهد حکومت، سبب انسجام ملت گشته است که مقاومت در مقابل جنگ تحمیلی نماینده امپریالیسم غرب و شرق (صدام) آن را به وضوح می‌نمایاند.

تاریخ خوی بیان می‌کند که چگونه مثنی مردم دور از پایتخت، در مقابل دشمن غدار مقاومت می‌کند و چگونه با پایداری خویش از ایجاد کشوری در داخل مام میهن، جلوگیری می‌نماید و دسایس بیگانگان حامی آنان را نقش بر آب می‌کند.

تاریخ تمدن ایران مدیون فرهنگ و تمدن‌های غنی قومیت‌ها و مناطق متشکل آن است. خوی سرزمینی است که مردم آن به واسطه عمل به فرامین دین و مذهب، لقب دارالمؤمنین را برای منطقه کسب کرده‌اند و به واسطه کار و کوشش خود، منطقه را سرزمینی پر از باغ و

بوستان و عنوان دارالصفای را برآستی مدال افتخار خوی نموده‌اند. چنانکه نظری به نوشته‌های سیاحانی که چند روزی گذری به خوی داشته و سیاحتی نموده‌اند، داشته باشیم، از لطافت هوا و سرسبزی باغ و حاصلخیزی خاک و نجابت مردم آن، سخن گفته‌اند.

به واسطه دینی که به زادگاهم دارم خواستم قلمی بزنم در مدح و توصیف آن، اما انجام آن را خارج از توان خویش دیدم و چون معتقدم همه چیز را همگان دانند، این موضوع را با دوست گرانقدرم آقای صادق ظاهر به مشورت گذاشتم و الحق بهره‌ها بردم.

هر مطلبی که دوستان نگاشته‌اند بعد از مطالعه کاهش یا اضافه شده‌اند و گاهی مطالبی اضافه‌تر اما جداگانه در کنار مطلب آمده است. لازم به ذکر است که فقط شش موضوع بدون هیچ‌گونه دخل و تصرفی در این کتاب آمده است، و من از تک‌تک دوستان که در این مجموعه بدون هیچ‌گونه چشمداشتی مرا یاری نموده‌اند سپاسگزاری و اعتراف می‌کنم، کسی دوستانی همچون یاران را ندارد، باید متذکر شوم که هر کدام از موضوعات این کتاب می‌تواند باعث نگارش کتابی گردد، اما چون هدف من خلاصه نگاری بود، مطمئن هستم، دوستان در طی سال‌های آتی، نگارش کتاب‌های جداگانه برای هر موضوع را عهده‌دار خواهند شد. از کلیه دوستانی که مرا در این راه، چه از جمع‌آوری مطالب و چه از نظر تأمین عکس یاری نمودند، نهایت سپاسگزاری را دارم.

لازم می‌دانم از خوانندگان ارجمند تقاضا نمایم که ترتیب بخش‌ها و فصول کتاب براساس حروف الفبا بوده و ایراداتی در بخش‌بندی موضوعات و نیز کاسی‌هایی در متن آنها دیده خواهد شد، و البته مسلم است که خیلی موضوعات را ندیده و یا آگاهی پیدا نکرده‌ام تا در کتاب بیاورم امید که با راهنمایی‌های خود این جانب را یاری فرمایند تا در چاپ احتمالی بعدی نسبت به اصلاح آنها اقدام گردد.

ایران آباد و آزاد در سایه ولایات و مردم آزاده میسر بوده و خواهد بود.

خسرو شنائی

فروردین ۱۳۹۰